

UOT № 341.4; 343.4

<https://doi.org/10.65806/1682-9123.2026.66.12>

ADAM OĞURLUĞU CİNAYƏTİNƏ GÖRƏ MƏSULİYYƏTİN BEYNƏLXALQ VƏ MİLLİ HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

T.B.Hacıbəyli

Bakı Dövlət Universiteti

Bakı, Akademik Zəhid Xəlilov küçəsi 23

e-mail: turalhjbayli@gmail.com

Açar sözlər: cinayət, qanunsuz azadlıqdan məhrum etmə, zorakılıq, adam oğurluğu, təhlükəsizlik

Keywords: crime, unlawful imprisonment, violence, kidnapping, security

Ключевые слова: преступление, незаконное лишение свободы, насилие, похищение человека, безопасность

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının sənədləri çərçivəsində müəyyən edilmiş beynəlxalq standartlara əsasən, müasir milli cinayət qanunvericiliyində müxtəlif beynəlxalq cinayət əməllərinə görə məsuliyyət və cəza müəyyən edilmişdir. Bunlar, sərbəst hərəkət azadlığı da daxil olmaqla, ən vacib insan azadlıqlarını və hüquqlarını pozmağa yönəlmiş qanunsuz fəaliyyətləri əhatə edir. Şəxsi azadlıq, düşüncə azadlığı ilə yanaşı, pozulması qadağan edilmiş və cəzalandırılan əməldir. Müasir cinayət qanunvericiliyində hərəkət azadlığından məhrum edilmənin bir forması da adam oğurluğu hesab olunur (Miodrag, 2025). Adam oğurluğu cinayətlərinin tarixi çox qədimlərə gedib çıxsada, yalnız son zamanlarda fərdlərə və onların ailələrinə həm uzunmüddətli, həm də qısamüddətli təsirlərin sistemli şəkildə araşdırıldığı məlumdur (David, 2009).

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin “Şəxsiyyətin azadlığı və ləyaqəti əleyhinə olan cinayətlər” adlanan 19-cu fəslində nəzərdə tutulan cinayətlərdən biri adam oğurluğu sayılır. İlk öncə ondan başlayaraq ki, bəhs edilən ictimai təhlükəli əmələ görə cinayət məsuliyyətinin müəyyən edilməsi zərurəti həm də beynəlxalq hüquq normalarının müddəalarından irəli gəlir. Belə ki, Ümumdünya insan hüquqları Bəyannaməsinin (10 dekabr 1948-ci il) 3-cü maddəsində hər bir insanın yaşamaq, azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququna malik olması təsbit olunmuşdur. BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş bu Bəyannamə tövsiyə xarakterli sənəd olsa da, Azərbaycan da daxil olmaqla dünyanın demokratik dövlətləri həmin sənəddə əksini tapmış prinsipləri öz milli qanunvericiliyinə daxil etmişdir.

1966-cı ildə BMT Baş Assambleyası tərəfindən “İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında” və “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” beynəlxalq paktlar qəbul edilmişdir. Bu paktların beynəlxalq müqavilə statusu olduğundan, həmin sənədləri imzalamış ölkələrdə insan hüquqları üzərində beynəlxalq nəzarət mexanizmi müəyyən edilməli idi. Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın (16 dekabr 1966-cı ildə qəbul edilmiş və 23 mart 1976-cı ildə qüvvəyə minmişdir) 9-cu maddəsində azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq və özbaşınalıqla həbs edilmə və ya dustaq saxlanılmadan azad olmaq hüququ təsbit olunmuşdur. Beynəlxalq konvensiyalarda adam oğurluğunu müəy-

yən edən müddəaların mahiyyəti, spesifik, hibrid təbiəti nəzərə alınaraq, bu neqativ hadisə həm də spesifik, çoxsahəli yanaşmalar ilə təhlil olunur (Kolaković-Bojović, 2019).

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci maddəsinə əsasən, hər kəsin azadlıq hüququ vardır. Azadlıq hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada tutulma, həbsəalma və ya azadlıqdan məhrumetmə yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər. Qanuni surətdə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə bilər və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilər. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hər zaman maneəsiz öz ölkəsinə qayıtmaq hüququ vardır. Beləliklə, adam oğurluğu cinayətinə görə məsuliyyətin müəyyən edilməsinin əsasında həm beynəlxalq-hüquqi aktların müddəaları, həm də ölkə konstitusiyasının normaları dayanır.

Adam oğurluğu şəxsiyyət əleyhinə törədilən cinayətdir. Adam oğurluğu cinayətinin obyektini insanın şəxsi azadlığının mühafizəsi üzrə mövcud ictimai münasibətlər təşkil edir. Əlavə obyekt qismində həmçinin şəxsiyyətin həyatı və sağlamlığı çıxış edir (Hypkaeva, 2003). “İnsan” və “şəxsiyyət” anlayışları bəzən eyniləşdirilir. Fəlsəfi mənada «şəxsiyyət»: 1) sözün geniş mənasında ictimai münasibətlərin və şüurlu fəaliyyətin daşıyıcısı olan subyekt, müəyyən şəxsi və ya fərdi insanı bildirmək üçün işlədilir; 2) bu və ya digər cəmiyyətə və ya birliyə məxsus olan üzvü, nisbi sabit sosial əhəmiyyətli cəhətləri ilə fərqlənən fərdi bildirir. Hər iki mənada bu anlayış «insanın bütövlüyünü» «bütöv insanı» (latın dilində «persona») və ya sosial-psixoloji siması olan şəxsiyyəti (latın dilində «personalitas») ifadə etmək üçün işlədilir. Cinayət hüququnda isə adətən cinayət törətmiş şəxsin şəxsiyyət kimi mahiyyəti, cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə və ya cinayət məsuliyyətindən azad etmə, cəza təyini və ya cəzadan azad etmə zamanı onların şəxsiyyətinin əhəmiyyəti məsələləri araşdırılır.

Elmdə insanın mahiyyəti ilə bağlı birmənalı mövqe yoxdur. Dini təlimlərdə insana ruh və canın (bədənin) vəhdəti kimi baxılır. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasında insanın mahiyyəti barədə göstərilmişdir ki, o, fiziki və mənəvi, təbii və sosial, irsi və həyatda əldə edilənlərin vəhdətindən ibarət canlı sistemdir. İctimai varlıq olan insan ayrı-ayrı fərdlərlə konkretləşir. Başqa sözlə, hər bir insan ayrıca fərddir. Fərdlərin içərisində yalnız yetkinlik yaşına çatmış anlaqlı insan şəxsiyyət kimi formalaşa bilər. Dünyaya fərd kimi gələn insan ictimai münasibətlərin iştirakçısına çevrilməklə, sosiallaşmaqla şəxsiyyətə çevrilir. Hər bir insan şəxsiyyət sayıla bilməz, yalnız o insan şəxsiyyət sayıla bilər ki, doğulan zaman əldə etdiyi hüquq və azadlıqlara müstəqil sahiblik etmək, sərəncam vermək, habelə dövlət tərəfindən müəyyən olunmuş öhdəlikləri müstəqil icra etmək qabiliyyətinə malikdir.

İnsan şəxsiyyət kimi doğulmur, sonradan cəmiyyətlə birlikdə şəxsiyyətə çevrilir. Şəxsiyyət insanın bütövlük göstəricisidir. Beləliklə, insan doğulur, «şəxsiyyət» isə formalaşır. Ədəbiyyatda “şəxsiyyət” və “insan” anlayışları barədə qeyd edilən müddəalara cinayət hüququ təlimi nöqteyi-nəzərindən müəyyən qədər fərqli baxılmışdır. Əks halda, CM-də şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan 8-ci bölmənin yalnız şəxsiyyət kimi formalaşmış və hüquq və vəzifələrini müstəqil həyata keçirmək qabiliyyətində olan şəxsləri müdafiə altına alması, uşaqların, qoca və köməksiz vəziyyətdə olan, habelə psixi pozuntularından əziyyət çəkən şəxslərin isə cinayət-hüquqi müdafiədən kənarda qalması kimi yanlış fikrə gəlmək olar. Bu baxımdan cinayət hüququnda «şəxsiyyət» və «insan» anlayışları bərabər mənalı qəbul olunmalıdır.

Hüquqi nöqteyi-nəzərdən daha geniş mənada «şəxsiyyət» və «insan» anlayışları eynidir. Bu baxımdan ədəbiyyatda söylənilmiş bu mövqelər ilə razılaşıırıq ki, qeyd edilən kateqoriyaların cinayət-hüquqi mühafizə obyektini qismində qarşı-qarşıya qoyulmasına ehtiyac yoxdur (Əliyev, 2016).

Yaşından, sosial statusundan, milliyyətindən, irqindən və şairədən asılı olmayaraq istənilən şəxs bu cinayətdən zərərçəkmiş ola bilər. Adam oğurluğu cinayətinin obyektiv cəhətini zərərçəkmiş şəxsin iradəsinə zidd və ya iradəsindən kənar surətdə onu daimi və ya müvəqqəti yaşadığı, yaxud faktiki olduğu yerdən qanunsuz olaraq başqa yerə aparıb saxlama təşkil edir. Zərərçəkmiş şəxsi onun iradəsinə zidd olaraq oğurlama fiziki zor tətbiq etməklə və ya belə zor tətbiq etmək hədəsi ilə edilən hərəkətləri özündə ehtiva edir. Belə hərəkətlərə zərərçəkmiş şəxsin əl-qolunu, ayaqlarını bağlama, nəfəs yollarını tutma, torbaya salma və s. daxildir. Təqsirkarın əməlinin CM-in 144.1-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi üçün fiziki zor tətbiq etmə və ya belə zor tətbiq etmə hədəsi həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olmamalıdır (Azərbaycan Respublikası CM-nin Kommentariyası, 2014).

Əks halda, məsələn, adam oğurluğu cinayəti bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs, mütəşəkkil dəstə, cinayətkar birlik (cinayətkar təşkilat) tərəfindən və ya zərərçəkmiş şəxsin həyatı və ya sağlamlığı üçün təhlükəli olan zor tətbiq etməklə müşayiət olunduqda, yaxud digər tövsifedici əlamətlər ilə törədildikdə, əməl CM-nin 144.2 və ya 144.3 və digər müvafiq maddələri ilə tövsif olunur. Nümunə gətirək. Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən M. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında iki və daha çox şəxsi tamah məqsədi ilə oğurlamış, habelə qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında zərərçəkmiş şəxsin şəxsiyyəti üzərində zor göstərməklə, xeyli miqdarda əmlak əldə etmək məqsədi ilə özgənin əmlakını hədə-qorxu ilə tələb etmiş və tək zərərçəkmiş şəxsin şəxsiyyəti üzərində zor göstərməklə özgənin əmlakını hədə-qorxu ilə tələb etmişdir. Belə ki, 11 yanvar 2010-cu ildə saat 23-dən 12 yanvar 2010-cu il saat 01-ə qədər K. qəsəbəsinin sakinləri X16 Şahid1 arasında pul tələb etmə üzrə münaqişə baş vermiş və nəticədə taksi sürücüsü Şahid1 K. - Y. kəndarası avtomobil yolunda Şahid1-i öldürüb, meyitini yol kənarındakı dərəyə atmış, özü isə hadisə yerindən qaçmış, sonra isə ölkəni tərk etmişdir.

12 yanvar 2010-cu ildə X1, M., X2 və digər şəxs K. qəsəbəsində yerləşən bazar ərazisində yerləşən kafedə toplaşmış, orada Şahid1-in izsiz-soraqsız itkin düşməsi hadisəsini müzakirə etmiş və Şahid1-in öldürülməsindən şübhələnmişlər. Şahid 1-in ölümündə Şahid1 şübhələnərək, M. Şahid1 axtararaq tapmaq məqsədi ilə onun ailə üzvləri zərərçəkmiş şəxs3 və zərərçəkmiş şəxs1 oğurlamaq qərarına gəlmişdir. Məhkum öz cinayətkar niyyəti barədə X17, X9 və digər şəxsə bildirdikdən sonra, onlar zərərçəkmiş şəxs3 və zərərçəkmiş şəxs1, yəni iki və daha artıq şəxsi oğurlamaq üçün qabaqcadan əlbir olaraq cinayət əlaqəsinə girmişlər. X17 və digər şəxs zərərçəkmiş şəxs3 və Zərərçəkmiş şəxs1 oğurlanmasına yönəlmiş cinayətkar niyyətlərinin həyata keçirilməsi üçün M.X9la birlikdə 14 yanvar 2010-cu il tarixədək oğurlayacaqları şəxslərin saxlanılması üçün ünvan 5-də yerləşən X məxsus yarımçıq tikilmiş evi axtararaq tapmış və evi kirayə edərək evin əsl həqiqətdə hansı məqsədlər üçün istifadə edəcəyi barədə ev sahibinə heç bir məlumat verməmişlər. Bundan başqa onlar X. ünvanda yerləşən bir otaqlı mənzili də eyni məqsəd üçün taparaq kirayələmişlər. Zərərçəkmiş şəxs3 yerləşdiyi yeri müəyyən edərək, M. X17 və X9la birlikdə qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında iki və daha çox şəxsin oğurlanmasına yönəlmiş cinayətkar niyyətini həyata ke-

çirmək məqsədilə M.Şahidl xəbərsiz itkin düşməsi faktı üzrə daxili işlər orqanına müraciət etməyin vacib olduğunu bəhanə gətirmişlər.

14 yanvar 2010-cu ildə saat 07:00-da N. şəhərində M-in əsl niyyətindən şübhələnməyərək zərərçəkmiş şəxs3 M. ilə görüşə gəlməyə razılaşmış və xx.xx.2010-cu ildə, saat 07:00-da onu M., X9, digər şəxs və X17 qarşılamışlar. M. cinayətkar niyyətini həyata keçirməkdə davam edərək qabaqcadan razılaşdığı X17, X9 və digər şəxslə birlikdə polisə getməyin vacib olduğunu bəhanə gətirərək, zərərçəkmiş şəxs3 X17un istifadəsində olan T 028 UN 54 dövlət qeydiyyat nişanlı VAZ 2114 markalı avtomobilə otuzdurub onu saxlanılması üçün tapdıqları ünvana gətirmişlər. M., X9 və digər şəxsin qəsdən törətdikləri hərəkətlər nəticəsində zərərçəkmiş şəxs3 fiziki ağrılara və döyülməyə məruz qalmışdır. Zərərçəkmiş şəxsi olduğu yer haqqında kiməsə məlumat vermək və ya kömək üçün müraciət etməkdən məhrum etmək məqsədilə, X9 və M. digər şəxslə razılaşdırılmış qaydada onun paltarının ciblərini axtarmış və pasportunu, hərbi билетini, adına olan bank kartını götürmüşlər. M., X17, X9 və digər şəxs zərərçəkmiş şəxs3 qarşı qəsdən törətdikləri zorakılıq hərəkətlərini bir neçə saat ərzində davam etdirərək qanunsuz olaraq məcburi qaydada və iradəsinə zidd olaraq onu ünvan 5-də zorla saxlayaraq azadlıqdan məhrum etmişlər.

Beləliklə, CM-in 144.2.1, 144.2.3, 144.2.6, 182.1, 182.2.1 və 182.2.4-cü maddələri ilə irəli sürülmüş ittihama əsasən, M. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında iki və daha çox şəxsi tamah məqsədi ilə oğurlamış, zərərçəkmiş şəxsin şəxsiyyəti üzərində zor göstərməklə, xeyli miqdarda əmlak əldə etmək məqsədilə özgənin əmlakını hədə-qorxu ilə tələb etmiş və tək zərərçəkmiş şəxsin şəxsiyyəti üzərində zor göstərməklə özgənin əmlakını hədə-qorxu ilə tələb etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmü ilə M. CM-nin 144.2.1, 144.2.3, 144.2.6, 182.1, 182.2.1 və 182.2.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərini törətməkdə təqsirli bilinərək, CM-in 144.2.1, 144.2.3, 144.2.6-cı maddələri ilə 5 il müddətə, CM-in 182.1-ci maddəsi ilə 1 il müddətə, CM-in 182.2.1 və 182.2.4-cü maddələri ilə 1 il 6 ay müddətə, CM-in 66.3-cü maddəsinə əsasən təyin olunmuş cəzaları qismən toplamaq yolu ilə 6 il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir. Apellyasiya instansiya məhkəməsinin qərarına əsasən, apellyasiya protesti, məhkum və onun müdafiəçisi tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətləri təmin edilməmiş, hökm dəyişdirilmədən saxlanılmışdır (Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin arxivi (2024). Cinayət işi № 1[102]-297/2024).

Təcrübədə bəhs etdiyimiz əməllərin tövsifi prosesində cinayətlərin elementlərinin bir-birindən fərqləndirilməsi ilə bağlı müəyyən çətinliklər mövcuddur və bu da həmin ictimai təhlükəli əməllərin törədilmə üsullarına görə bir-birinə xeyli dərəcədə oxşar olmaqları ilə bağlıdır. Adam oğurluğu cinayəti ilə qanunsuz azadlıqdan məhrum etmə (CM-in 145-ci maddəsi) və adamları girov götürmə (CM-in 215-ci maddəsi) cinayətlərini bir-birindən fərqləndirmək praktikada kifayət qədər çətinlik törədir. Adam oğurluğunda zor tətbiq etməklə şəxs olduğu yerdən götürülərək başa yerdə saxlanılır. Qanunsuz azadlıqdan məhrum etməni adam oğurluğu cinayətindən fərqləndirən əsas cəhət ondan ibarətdir ki, bu zaman zərərçəkmiş şəxs saxlandığı yerdə öz iradəsi ilə olur.

Nümunə gətirək. Məhkum A. qeyri-rəsmi olaraq birgə yaşadığı təqsirləndirilən şəxs və ögey oğlu B. ilə bir qrup şəxs halında 14 aprel 2022-ci il tarixdə, saat 02 radələrində zərərçəkmiş şəxsin yaşadığı Bakı şəhəri, Qaradağ rayonu, Ələt qəsəbəsi, Sıxlar yaşayış massivində yerləşən nömrəsiz fərdi yaşayış evində olan zaman şəxsi mü-

nasibətlərin pozulması zəminində zərərçəkmiş şəxsə xüsusi amansızlıqla sol almacıq-gicgah sümüklərinin qövsünü qapalı, yerini dəyişmiş sınığı, burunun sol yan səthinin əzilmiş yarası ilə müşayiət olunan burun sümüyün qapalı, yerini dəyişmiş sınığı, IX qabırğanın qapalı, yerini dəyişmiş sınığı, onurğanın bel şöbəsinin IV fəqərəsinin sol yan çıxıntısının qapalı sınığı, sol bazu sümüyünün başının travmatik çıxığı kimi həyatı üçün təhlükəli olmayan, lakin sağlamlığın uzun müddət pozulmasına səbəb olan sağlamlığa az ağır zərər verməyə aid olan, sol gözün ağı qışasına qansızma ilə müşayiət olunan sol gözətrafi nahiyyənin dərialtı hematoması sağlamlığın qısa müddətə pozulmasına səbəb olan sağlamlığa yüngül zərər verməyə aid olan, başın alın və sağ ayaqüstü nahiyyələrinin sıyrıqları kimi sağlamlığa zərər verməyən xəsarətlər yetirmişdir. Bundan başqa, o, məhkum B. ilə bir qrup şəxs halında zərərçəkmiş şəxsin əynindəki paltarları soyundurub, əl və ayaqlarını iplə bağlayaraq, yaşadığı evin qapısını da açarla kilidləyib, zərərçəkmiş şəxsin evdə olan bütün paltarlarını çantaya yığib getməklə onun sərbəst hərəkət etmək imkanını məhdudlaşdırmaqla qanunsuz azadlıqdan məhrum etmişdir.

Bakı Şəhəri Qaradağ Rayon Məhkəməsinin 14 oktyabr 2022-ci il tarixli hökmü ilə A. Azərbaycan Respublikası CM-nin 127.2.2 və 145.2.4-cü maddələrində nəzərdə tutulan cinayət əməllərinin törədilməsində təqsirli bilinib, Azərbaycan Respublikası CM-nin 127.2.2-ci maddəsi ilə 01 (bir) il 09 (doqquz) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası, Azərbaycan Respublikası CM-nin 145.2.4-cü maddəsi ilə 03 (üç) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş, Azərbaycan Respublikası CM-nin 66.2-ci maddəsinə əsasən barəsində təyin edilmiş cəzaları qismən toplamaqla 03 (üç) il 09 (doqquz) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmişdir (Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin arxivi. (2024). Cinayət işi № 1[102]-1249/2024).

Adamları girov götürmə cinayətinin adam oğurluğu cinayətindən əsas fərqi ondan ibarətdir ki, bu zaman təqsirkar girov götürdüyü şəxsin saxlandığı yeri, irəli sürdüyü tələbləri, zərərçəkmiş şəxsin azad edilməsi üçün ödəniləcək məbləği aşkar surətdə dövlətə, təşkilata və ya vətəndaşa bildirir. Həm də bu halda tələblər zərərçəkmiş şəxsin taleyi ilə maraqlı olan şəxslərə deyil, kənar şəxslərə ünvanlanır. Adam oğurluğunda isə irəli sürülən tələblər oğurlanan şəxsin saxlandığı yer və s. gizli saxlanılır. Təqsirkarın tələbləri isə zərərçəkmiş şəxsin özünə, onun yaxın qohumlarına və onun taleyi ilə maraqlı olan digər fiziki və ya hüquqi şəxslərə ünvanlanır.

CM-in 145-ci maddəsinin dispozisiyasındakı «adam oğurluğu ilə bağlı olmayan» ifadəsi həmin cinayət tərkibləri arasındakı fərqi sərhədini müəyyən etməyə imkan verir. CM-in 145-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayətin əsas obyektini hər kəsin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə təsbit olunan (maddə 28) azadlıq hüququ təşkil edir. Əlavə obyekt qismində şəxsiyyətin həyatı və sağlamlığının təhlükəsizliyi ilə bağlı ictimai münasibətlər çıxış edir. Bu cinayətdən zərərçəkmiş şəxs qismində yaşından, psixi vəziyyətindən və s. asılı olmayaraq istənilən şəxs çıxış edə bilər. Bu cinayət obyektiv cəhətdən insanı sərbəst hərəkət etmək, özünə yaşayış yeri seçmək, Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara getmək azadlığından qanunsuz olaraq məhrum etmədə ifadə olunur. Şəxsin azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması qanuna müvafiq surətdə tutulma, həbsəalma və digər cinayət-prosessual məcburiyyət tədbirləri və ya azadlıqdan məhrum etmə yolu ilə həyata keçirilə bilər. Qanunsuz azadlıqdan məhrum etmə cinayəti üzrə zərərçəkmiş şəxs bir halda olduğu evdə, mənzildə, bağ evində, nəqliyyat vasitəsində və s. öz arzusuna zidd olaraq saxlanılır, digər halda isə məcburi qaydada arzu etmədiyi yerə salınır. Adam oğurluğu cinayətindən fərqli olaraq,

qanunsuz azadlıqdan məhrum etmə zərərçəkmişin zorla bir yerdən götürülərək başqa yerə aparılıb saxlanması ilə əlaqədar olmur. Şəxsin öz razılığı ilə müəyyən yerdə saxlanması, yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin iradəsi əleyhinə valideynləri (qanuni nümayəndələri) tərəfindən hər hansı yerdə saxlanması bu maddə ilə cinayət məsuliyyətini istisna edir (Azərbaycan Respublikası CM-nin Kommentariyası, 2014).

Nəzərdən keçirdiyimiz cinayətlər qanunvericilik konstruksiyalarına görə formal tərkiblikdir. Cinayətin obyektiv cəhətini xarakterizə edən, tərkibə daxil edilən əlamətlərin quruluşuna (kombinasiyasına) görə cinayət tərkiblərinin üç növü fərqləndirilir: a) maddi tərkiblər; b) formal tərkiblər; c) kəsik tərkiblər. Maddi tərkiblər elə tərkiblərdir ki, belə tərkiblərə cinayətin obyektiv cəhətinin elementlərindən hərəkətlə (hərəkətsizliklə) yanaşı, ictimai təhlükəli nəticəni də xarakterizə edən əlamət daxil olur. Başqa sözlə, hərəkətlə (hərəkətsizliklə) bərabər ictimai təhlükəli nəticə də zəruri əlamət kimi belə tərkiblərdə nəzərdə tutulur. Bununla yanaşı cinayətin obyektiv cəhətinin digər elementlərini, məsələn, zamanı, məkanı, cinayətin edilmə üsulunu, cinayətin baş verdiyi şəraiti xarakterizə edən əlamətlər də maddi tərkiblərə daxil edilə bilər. Formal tərkiblərə isə cinayətin obyektiv cəhətinin elementlərindən ancaq hərəkəti, yaxud da hərəkətsizliyi xarakterizə edən əlamətlər daxil edilir (Səməndərov, 2013).

Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, bəhs etdiyimiz cinayətlərin ağırlaşdırıcı hallarında onların konstruksiyası maddi tərkibli də müəyyən edilə bilər (məsələn, zərərçəkmiş şəxsin ölümünün və ya digər ağır nəticələrin baş verməsi).

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin arxivi. (2024). Cinayət işi №1 [102]-297/2024
2. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin arxivi. (2024). Cinayət işi №1 [102]-1249/2024
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası. (2014). / h.e.d., prof. F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə. Bakı: *Hüquq Yayın Evi*. 1088 s.
4. David, A.A. (2009). Kidnapping and hostage-taking: A review of effects, coping and resilience. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 102(1):16-21
5. Kolaković-Bojović, M. (2019) The Synergy Between Criminal Law and Medicine Under the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. In: *Kazneno pravo i medicina: tematski zbornik radova međunarodnog značaja*, Palić, 29-30. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. Beograd. pp. 387-398.
6. Miodrag, N.S. (2025). Criminal Liability for Enforced Disappearance of Persons – International Standards and the Law of Bosnia and Herzegovina
7. Нуркаева, Т.Н. (2004). Личные (гражданские) права и свободы человека и их охрана уголовно-правовыми средствами. Санкт-Петербург: *Юрид. центр Пресс*. - 254 с.
8. Səməndərov, F.Y. (2013). Cinayət hüququ. Ümumi hissə. Ali məktəblər üçün dərslik. Yenidən işlənmiş təkrar nəşr. Bakı, *Digesta*, 720 s.
9. Əliyev, N.K. (2016). Həyat və sağlamlıq əleyhinə iştirakçılıqla törədilən cinayətlərə görə məsuliyyətin diferensiasiyası problemləri (qanun, nəzəriyyə, praktika). Hüquq üzrə elmlər doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün yazılmış dissertasiya işi. Bakı, 375 s.

INTERNATIONAL AND NATIONAL LEGAL ASPECTS OF LIABILITY FOR KIDNAPPING

T.B.Hajibeyli

SUMMARY

The need to establish liability for kidnapping in the criminal legislation of the Republic of Azerbaijan is driven by both the social danger of this act and international legal norms. This article provides an example from judicial practice concerning kidnapping, while simultaneously highlighting its common and distinctive features from similar crimes.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПОХИЩЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА

Т.Г.Гаджибейли

РЕЗЮМЕ

Необходимость установления ответственности за похищение человека в уголовном законодательстве Азербайджанской Республики обусловлена как общественной опасностью этого деяния, так и международно-правовыми нормами. В статье приводится пример из судебной практики, касающийся похищения людей, и одновременно показываются его общие и отличительные от других аналогичных преступлений черты.

Məqalə redaksiyaya 19 mart 2026 tarixində daxil olmuş, 20 mart 2026 tarixində isə çapa qəbul olunmuşdur.